

Investigating the spread of the names of historical figures such as the popular sayings of the people of Kerman*

Issa Moradi¹ | Abulqasem Amir Ahmadi² | Ali Eshghi Sardehi³

Abstract

1. Introduction

The folk culture of any nation is the same culture, thought and belief of the people of that nation; This type of culture expresses the customs and thinking of the people of each region; In addition, by analyzing folk culture, information can be obtained in the field of historical sociology (cf. Mahjoub, 1387: 139). Proverbs, beliefs, songs, stories, legends, etc. form part of popular culture, which itself is a subset of people's culture (cf. Derri and Khairandish, 2013: 82-83). "Proverbs and sentences are also one of the subsets of popular culture" (Rahmati, 1383: 105).

Proverb is one of the manifestations of popular culture. The popular culture of every land is the result of the thought and experience of the past and represents the beliefs and customs of the people of that land. Therefore, one of the manifestations of the culture, civilization and literature of any country is the proverbs,

* Article history:

Received 8 November 2021

Received in revised form 10 May 2022

Journal of Iranian Studies, 21(41), 2022

Accepted 5 June 2022

Published online: 28 June 2022

Publisher: Shahid Bahonar University of Kerman

© The Author(s).

1. (Corresponding Author) PhD Graduated in Persian Language and Literature, Department of Persian Language and Literature, Sabzevar Branch, Azad Islamic University, Sabzevar, Iran. Email: moradi.isa1355@gmail.com
2. Assistant Professor, Department of Persian Language and Literature, Sabzevar Branch, Azad Islamic University, Sabzevar, Iran. Email: amirahmadi@iaus.ac.ir
3. Assistant Professor, Department of Persian Language and Literature, Sabzevar Branch, Azad Islamic University, Sabzevar, Iran. Email: eshghi662@gmail.com

sayings, and aphorisms that have emanated from the mouths of the great people of science and literature or the common people of that land. More than any living language in the world, Parable and wisdom are used in Persian language, each of which has a world of taste, thought, sweetness and good interpretation in fulfilling its purpose. Thousands of years ago, Aristotle believed that proverbs and decrees are among the clusters of ancient wisdom, which have been spared from the danger of destruction in the light of brevity, correctness and correctness (Kolpaygani, 1376).

The popular culture of Kerman is also a part of the culture of this ancient land with a long history. Therefore, by examining the historical figures and the common sayings of the people of this land, you can get to know small bits of the culture of this land.

The purpose of this article is to examine the role of proverbs and common sayings of Kerman city in the cultural spread of the people of this country and to examine how they evolve. For this purpose, with an analytical approach, we have investigated common proverbs and sayings in the city of Kerman, and we have examined the historical characters of these proverbs and sayings. In the end, we have drawn conclusions about the prevalence of these historical figures on the cultural spread.

2. Methodology

In this research, the authors first collected this special and common narrative of proverbs and sayings among the people of Kerman city in the field and through interviews; Then, from the sources related to the subject, they investigated the titles of historical figures like Akhmel and Hakem, and took a picture. Then he analyzed and presented the results.

3. Discussion

Understanding the wealth of popular literature such as proverbs and sayings, myths and stories is one of the effective ways to create understanding and a sense of altruism and empathy between different nations of the world and to realize the ideal of dialogue between civilizations. Examining these kinds of works can explain the basic physical and emotional needs of humans, and without a doubt, efforts to meet these needs will help foster a sense of brotherhood. And this

is where people will know each other better, and each one will see himself as a member of the great human family on this planet. The cosmopolitan thought will gradually take shape, and everyone will be far from selfishness, racism, and blind religious prejudices, and will agree with the renowned Pakistani poet Muhammad Iqbal (Iqbal Lahori, 2033: 203). Diffusion of culture means the spread of culture sometimes from one area to another, sometimes from one time to another and in a two-way manner. The cultures created in the new world are sometimes independently developed from the old cultures and sometimes they are changed and replaced. This view has been proposed in the form of a theory about the evolution of culture by people like Edward Tyler. According to them, the dissemination of culture plays a very effective role in the development and development of culture (see: Bashiriyeh, 1385:128). The people of Kerman are famous historical figures such as; Shah Abbas Safavi, Mullahadi Sabzevari, Sardar Nusrat and Sardar Majal of Kerman governors, Iskandar Makdoni, Yusuf Kafi Chi, Nawab Safavi, Bilal Habashi, Bahlul, Bektash Khan governor of Kerman, Issa Khan Jalali, gendarme of the southern region of Kerman, and Shah Nematullah, but according to the measures They have used their culture and society in proverbs and sayings.

Examples of proverbs and sayings of the people of Kerman and their historical roots are examined.

One can have art!

(/dam mibâ honar dâšte bše/)

The food should be hot, the bowl should be wooden!

/âšeš xəɖang bâšeikâsəš čubi bâše/

Oh, the house of the leader, the leader is left!

/a: xune sardâr sardereš munde/

Be a nailer to a nailer, Hader Boon!

/a mixkan tâ mixkub hâder bun bâš/

As if Yusuf is at a crossroads!

/engâr yusefu sære doḥāye/

He is great and the Nawab is a beggar and Abbas is a friend!

/bozorgištva:tnavvâb mimune gəđâyiš va: abbâs-e dus/

Bilal is a man, don't ask for permission!

/bəlâl ke mord dəge azun nəgoftan/

Bahloul and Barley Bread and Vinegar!

/bohlulo: xərq-e nun-e jəvo: sərke/

Homeless son!

/peser-e bytâš xâne: /

The old man is burning with curdled ash!

/pirət bəsuze âš-e kašk-e pādane/

It's annoying!

/de 'səre bār mikone/

A disciple of a donkey is better than a hundred and six dengi!

/ye moride xar az sad dəhe šişdongi bəhtəre/

4. Conclusion

In proverbs and sayings, it is an attractive and heartwarming part of language and popular culture, which makes its use in writings and speech more beautiful and pleasant. It prevents boring and lengthy speech. Considering that some proverbs are very short, but they help the speaker and the writer in expressing the concepts. By studying and examining the historical roots of proverbs and sayings common among the people of Kerman, one can understand the spirit, thinking, customs and especially the history of these people. It is also clear that the function of proverbs and rulings for raising and teaching children is common among families, which makes traditions, manners and customs survive and transfer them to children and future generations in other regions. With the spread of proverbs and rulings, altruism is promoted and empathy and understanding are created between the people of the same community and other regions. These are the characteristics that make culture contagious, and throughout history, continuous cultural diffusion occurs among societies. By examining the historical roots of proverbs and sayings common among the people

of Kerman, the manifestations of culture, civilization, literature, habits, customs, ways of life and thinking of the predecessors of this region are determined. Kermans have authenticity, that's why it spreads in other cultures.

Keywords: Proverbs and sayings, proverbs, historical figures, cultural diffusion, Kerman.

How to cite: Moradi, I., Amir Ahmadi, A., & Eshghi, A. (2022). Investigating the spread of the names of historical figures such as the popular sayings of the people of Kerman. *Journal of Iranian Studies*, 21(41), 607-646. <http://doi.org/000000000000000000>

بررسی رواج نام شخصیت های تاریخی امثال و حکم رایج مردم کرمان*

عیسی مرادی (نویسنده مسئول)^۱

ابوالقاسم امیراحمدی^۲

علی عشقی^۳

چکیده

امثال و حکم ملت‌ها، علاوه بر بیان نصایح و اندرزهای تربیتی و اجتماعی، اغلب مبین خلیقات و خصلت‌های درونی آنها نیز هست که به صورت معانی مجازی و استعاری و گاهی نیز صریح و روشن بیان می‌شوند. این گفتارهای حکیمانه، گاهی آمیخته به خرافات، احساسات و اندیشه‌های خام و یا اسطوره‌ای و افسانه‌ای ظاهر می‌شوند که همگی نشانه‌های عمق و گستره نوع احساسات و باورهای علمی یا غیرعلمی و افسانه‌ای گذشتگان است. هدف این مقاله بررسی نقش امثال و حکم رایج شهر کرمان در اشاعه فرهنگی مردم این دیار و بررسی چگونگی تحولات آنها می‌باشد. برای این منظور با رویکرد تحلیلی به بررسی امثال و حکم رایج در شهر کرمان پرداخته و شخصیت‌های تاریخی این امثال و حکم را مورد بررسی قرار داده‌ایم. در

* تاریخ دریافت مقاله: ۱۴۰۰/۰۸/۱۷ تاریخ ویرایش نهایی مقاله: ۱۴۰۱/۰۲/۲۰ تاریخ پذیرش نهایی مقاله: ۱۴۰۱/۰۳/۱۵

DOI: 10.22103/JIS.2022.18461.2253

مجله مطالعات ایرانی، سال ۲۱، شماره ۴۱، بهار و تابستان ۱۴۰۱، صص ۶۰۷-۶۴۶

ناشر: دانشگاه شهید باهنر کرمان، دانشکده ادبیات و علوم انسانی

حق مؤلف © نویسندگان

۱. دانش‌آموخته دکتری زبان و ادبیات فارسی، گروه زبان و ادبیات فارسی، واحد سبزوار، دانشگاه آزاد اسلامی، سبزوار، ایران. رایانامه:

moradi.isa1355@gmail.com

۲. دانشیار گروه زبان و ادبیات فارسی، واحد سبزوار، دانشگاه آزاد اسلامی، سبزوار، ایران. رایانامه: amirahmadi@iaus.ac.ir

۳. استادیار گروه زبان و ادبیات فارسی، واحد سبزوار، دانشگاه آزاد اسلامی، سبزوار، ایران. رایانامه: eshghi662@gmail.com

پایان نیز به نتیجه گیری پیرامون رواج این شخصیت های تاریخی بر اشاعه فرهنگی داشته اند پرداخته ایم.

واژه های کلیدی: امثال و حکم، مثل، شخصیت های تاریخی، اشاعه فرهنگی، کرمان.

۱. مقدمه

فرهنگ عامه، به عنوان یک دانش جدید در قرن ۱۹ میلادی پدید آمده است. زمانی که عتیقه شناسان انگلیسی و فقه اللغه شناسان آلمانی، شروع به تعمق در راه و رسم زندگی طبقات پایین اجتماع کردند. به مطالعه زندگی توده عوام در کشورهای متمدنی می پردازد که دارای دو پرورش می باشند: یکی مربوط به طبقه تحصیل کرده و دیگری مربوط به طبقه عوام (هدایت، ۱۳۷۸: ص ۲۳۳)

اصطلاح فرهنگ عامه مشخصه ای آیین برانگیز دارد و آبشخور آن، نه تنها اسطوره ای و آیینی است که از رگه های اتوئیسم و پرخاش نیز خالی نیست. (میهن دوست، ۱۳۸۰: ص ۱۵) از نظر فرهنگ شناسان ایرانی، فرهنگ در متن زندگی جریان دارد. آنچه را با عنوان فرهنگ مردم می شناسیم دقیقاً بیانگر زندگی توده مردم است (بیهقی، ۱۳۶۵: ص ۷) فرهنگ عامه از منابع با ارزش و دست نخورده ای است که در درون آن، روح زندگی و فلسفه حیات جاری و ساری است. احساس و بینش مردم را با یاری گرفتن از نمادها، استعاره ها، رمزها و علایم، در قالب الفاظ و در کسوت اعمال و حرکات، جلوه گر می سازد و بدین وسیله زندگی پر از رمز و راز و تمثیل و اشاره و کنایه مردم را بازگو می کند. (بیهقی، ۱۳۶۵: ص ۳۰) در نتیجه، ادبیات حاصل از فرهنگ عامه، بهترین شاهکارهای بشر به شمار می آید. این سرچشمه افکار توده که نسل های پیاپی همه اندیشه های گرانها و عواطف و نتایج فکر و ذوق و آزمایش خود را در آن ریخته اند، گنجینه زوال ناپذیری است که شالوده آثار معنوی و کاخ باشکوه زیبایی های بشریت به شمار می آید (هدایت، ۱۳۷۸: ص ۲۳۵)

ضرب المثل یکی از مظاهر فرهنگ عامه به شمار می‌رود. فرهنگ عامه هر سرزمین حاصل اندیشه و تجربه گذشتگان و نمایانگر اعتقادات و آداب و رسوم مردم آن دیار است. بنابراین یکی از مظاهر فرهنگ و تمدن و ادبیات هر کشور امثال و حکم و کلمات قصار و پر مغزی می‌باشد که از دهان بزرگان علم و ادب و یا مردم عامی آن دیار تراوش کرده است. در زبان فارسی بیش از هر زبان زنده‌ی دنیا مثل و حکمت است که هر کدام دارای یک جهان ذوق و اندیشه و حلاوت و حسن تعبیر در ادای مقصود آن می‌باشد، به کار رفته است. ارسطو هزاران سال پیش از این، معتقد بوده است که امثال و حکم در حکم خوشه‌های حکمت باستانی می‌باشد که در پرتو ایجاز، درستی و صواب از خطر نابودی در امان مانده است (کلپایگانی، ۱۳۷۶).

فرهنگ عامه دیار کرمان نیز با داشتن قدمتی دور و دراز جزئی از فرهنگ این سرزمین کهن است از این رو با بررسی شخصیت‌های تاریخی امثال و حکم رایج مردم این دیار می‌توان با گوشه‌ای کوچک از فرهنگ این سرزمین آشنا شد.

در بخش اول مقاله ضمن اشاره به پیشینه تحقیقات انجام شده در این زمینه، مفهوم فرهنگ و ضرب‌المثل و ارتباط بین آنها مورد بررسی قرار می‌گیرد. بخش بعدی شخصیت‌های تاریخی ضرب‌المثل‌های مستعمل مردم کرمان و نقش آن در اشاعه فرهنگی مردم کرمان مورد بحث و کنکاش قرار می‌گیرد.

۱-۱. بیان مسئله

فرهنگ عامه هر کشور یا منطقه حاصل اندیشه، تجربه و دانش پیشینیان آنهاست که در سینه‌ها به حیات خود ادامه داده و به یادگار تقدیم نسل‌های بعد می‌شود. این فرهنگ عامه شامل مجموعه بسیار متنوعی از آداب، ادبیات و اعتقادات عوام است که در کشور ما به لحاظ پیشینه قوی تاریخی، وسعت و تنوع آداب و رسوم و گوناگونی عقاید سنتی و مذهبی بسیار غنی و پربار است (رضازاده، ۱۳۸۸، ص ۲). ژرف نگری در هنر، امور، مسائل

و عقاید و سنن فرهنگی و اجتماعی پیشینیان که خاص خود آنان و ویژه زمان و مکان آنها بوده، می توان در عصر پر تغییر دانش و تکنولوژی پیشرفته معاصر، تاثیر انکار ناپذیری در افکار و اذهان و توسعه اجتماعی فرهنگی جامعه داشته باشد (آقاجانی و جعفرزاده، ۱۳۹۰، ص ۶۹). آداب و رسوم، عقاید، اقوام و ملل، بیانگر نوع تفکر و خصوصیات مردم هر منطقه است. از این رو می توان روحیه، تعلقات و خلیقات خاص هر ملت را دریافت کرد. منظور از فرهنگ و آداب و رسوم مردم هر منطقه، دانستنی های توده مردم است که در قالب افسانه ها، قصه ها، لطیفه ها، ضرب المثل ها، معماها، ترانه ها، دعاها، نفرین ها، قسم ها، کنایات و غیره در یک منطقه رواج دارد (جلالی فر و همکاران، ۱۳۹۱، صص ۶۵).

ضرب المثل ها را می توان نقطه اتصال ادبیات رسمی و ادبیات شفاهی دانست به دلیل اینکه ضرب المثل ها تمام ویژگی های ادبی مثل؛ وزن و آهنگ، صور خیال، استعاره و تشبیه، ایجاز و اختصار در آن دیده می شود. این عنصر فرهنگی و ادبی در کشور ما به علت وسعت و تنوع این عناصر بسیار غنی و پر بار است. فرهنگ عامه دیار کرمان نیز با داشتن قدمتی دور و دراز جزئی از فرهنگ این سرزمین است که ریشه در قلمرو فرهنگی، جغرافیایی و تاریخی آن دارد و این فرهنگ نشانگر تدبیر و تفکر اسلاف و نیاکان ما و به منزله عنصری موثر و کارآمد در دانش انسان شناسی به شمار می رود (رضازاده، ۱۳۸۸، ص ۴).

استان کرمان محل سکونت مردمی با عقاید مختلف دینی و مذهبی است که هر کدام از آنها آیین و مراسم خاصی دارند. کرمان، همچنین محل کوچ و زیست ایلات مختلف عشایری است که فرهنگ آنها با فرهنگ شهری اختلاف اساسی دارد. به طور کلی، فرهنگ منطقه کرمان بر بنیاد دو عامل شکل گرفته است. از یک سو شرایط طبیعی و از سوی دیگر تاریخ پرفراز و نشیب این منطقه است که در مجموع به عادت قناعت و صبوری مردم منجر شده است. این بدان معناست که فرهنگ مردم کرمان از ترکیب جوامع شهری، روستایی و عشایری و همچنین متاثر از جریانات تاریخی و آیین های مذهبی بوده و

همچنین عوامل باعث پیدایش خرده فرهنگ هایی در سطح استان پهناور کرمان شده است (جلالی فر و همکاران، ۱۳۹۱، صص ۶۵). فرهنگ مردم هر منطقه، طی سالیان متمادی با لهجه و طرز فکر و محیط زندگی مردم آمیخته شده و در نتیجه موجب تفاوت هایی میان مردم مناطق مختلف شده است. نوع پوشش و لباس مردم مناطق مختلف کرمان تحت تاثیر آداب و سنن و شرایط خاص اقلیمی متفاوت است. ایران از دیر باز، به دلیل وسعت قلمرو، غنای فرهنگی و حضور اقوام مختلف، دارای تنوع گویشی بسیار است. در استان پهناور کرمان نیز این گوناگونی گویش به نحو چشم گیر مشاهده می شود. البته در چند دهه اخیر، با توجه به نقش رسانه در ترویج زبان رسمی، به مرور گویش ها رو به فراموشی می روند. با این وجود، هنوز تفاوت های گویشی میان شهرهای مختلف به چشم می خورد. امثال و حکم هر منطقه، از نظر گویشی عموماً غنی هستند. حتی مردمی که کمتر از گویش محلی استفاده می کنند، موقع کاربرد امثال و حکم، از گویش استفاده می کنند.

در این پژوهش امثال و حکم مردم کرمان از لحاظ شخصیت های تاریخی و تحولات آنها مورد تحلیل قرار می گیرند؛ تا بتوان از این طریق با گوشه ای کوچک از فرهنگ این سرزمین آشنا شویم. با مرور مطالعات انجام شده در زمینه پژوهش مشاهده شد هیچ یک از مطالعات به طور خاص به شخصیت های تاریخی امثال و حکم نپرداخته است بنابراین پژوهش پیش رو برای اولین بار در این زمینه انجام خواهد گرفت.

۱-۲. پیشینه تحقیق

در مورد جمع آوری امثال ایرانی، اولین تلاشی که به طور مستقل صورت گرفت توسط محمدعلی هبله رودی اهل هبله رود گرمسار یا دماوند بود. وی در سال ۱۳۴۹ دست به تالیف کتابی زد که بیش از دو هزار مثل و داستان را شامل می شود. این کتاب در سال ۱۳۴۴ (ه ش) توسط دکتر صادق کیا تحت عنوان «مجمع الامثال» در انتشارات اداره فرهنگ عامه به چاپ رسید. کتاب دیگر او به نام «جامع التمثیل» یا «مجمع التماثل»

است که در سال ۱۰۵۴ نوشته شده و تعداد مثل ها و داستان های آن بالغ بر هزار است (معین الدینی، ۱۳۸۱، ص ۲۲).

در همان دوران صفویه، ایرانی دیگری به نام محمد صادق اصفهانی، باب سوم دانشنامه بزرگ خود را به نام ((شاهد صادق)) شروع به گردآوری کرده بود، را به ضبط ۵۶۰ مثال فارسی اختصاص داد.

حاج میرزا انصاری نیز در زمینه امثال کتابی با عنوان ((جواهرالجواهر)) تالیف کرده که شروع کار آن حدود سال ۱۳۱۲ (ه ش) بوده است.

علی اکبر دهخدا کتاب ((امثال و حکم)) و احمد شاملو، کتاب ((کوچه)) و از دیگر کسانی که مبادرت به جمع آوری امثال فارسی کرده اند می توان به مرتضویان فارسانی با کتاب ((داستان های امثال و حکم)) اشاره کرد.

اما در کرمان، اولین کسی که در زمینه تدوین فرهنگ عامه تلاش کرد، لریمر (Lorimar) انگلیسی بود. وی و همسرش، اشعار و داستان های مردم کرمان و نواحی آن را جمع آوری کرده و آنها را در کتابی به نام افسانه های ایرانی در سال ۱۹۱۹ م در لندن چاپ کردند. این کتاب در ایران به نام ((فرهنگ مردم کرمان)) به کوشش فریدون وهمن به فارسی برگردانده شد (ستوده، ۱۳۷۵، ص ۲۶۴). در سال ۱۳۱۰، حسین کوهی کرمانی کتاب ((ترانه های ملی)) را انتشار داد که در آن اقدام به جمع آوری افسانه ها و ترانه های روستایی کرمان کرده بود، که مورد توجه محافل ادبی قرار گرفت. وی کتاب دیگری نیز با نام ((هفتصد ترانه)) با مقدمه محمد تقی بهار منتشر کرد.

در مورد زبان زدها در کرمان اولین گام را احمد بهمنیار کرمانی برداشت، وی حدود هزار مثل را جمع آوری کرد که قسمت اعظم آنها را از زبان مردم کرمان شنیده بود و همه این موارد را در ((داستان نامه بهمنیاری)) ضبط کرد که در این کتاب مثل های کرمانی در کنار دیگر مثل های فارسی آورده شده است.

در سال های اخیر نیز تلاش های در خور تقدیر زیادی در این زمینه صورت گرفته است همچون؛ دکتر ناصر بقایی با کتاب ((امثال فارسی در گویش کرمان))، احمد ابریشمی با ((فرهنگ نوین مثل های فارسی رایج در کرمان))، مهری موید محسنی با ((گویش مردم سیرجان))، زهرا حسینی موسوی با ((ضرب المثل های شهر بابک))، سید محمد حسینی پور رفسنجان با ((ضرب المثل ها و کلمات عامیانه رفسنجان)) و حسین رفعتی با ((هزار مثل جیرفتی)) که هر کدام از آنها به نوبه خود در جمع آوری ضرب المثل های کرمانی قدم های موثری را برداشته اند. رضازاده (۱۳۸۸) در پژوهشی به شناخت هرچه بیشتر مفهوم عناصر سازنده و ساختار زبانی مثل های کرمانی پرداخت و به بررسی تطبیقی آنها با امثال و حکم فارسی پرداخت. مکتوبیان بهارانچی (۱۳۹۰) در پژوهشی به بررسی و دسته بندی ضرب المثل های بندر خمیر و میناب پرداخته است. همچنین عیسی مرادی (۱۳۸۷) در کتاب ترانه ها، زبان زدها و فرهنگ عامه مردم کرمان به طور جامع به بررسی فرهنگ مردم کرمان پرداخته است.

۱-۳. ضرورت تحقیق

امثال و حکم چه به اعتبار جایگاه آن در ادب رسمی و چه ادب شفاهی، از آن رو مهم است که مثل ها حکمت های تجربی مردم و آینه فرهنگ، آرا، هنجارها، طرز زندگی، محاسبات، منش و خلق و خوی و دیگر مولفه های هویتی آنان است. در پژوهش حاضر نیز همانند هر انسان وطن دوست دیگر به دلیل عشق و وابستگی دیرین به فرهنگ دیار خود و علاقه و دلبستگی ویژه به حراست و تلاش در جهت پربار نمودن این فرهنگ، بر آن شدم تا با برداشتن گامی هرچند کوچک در این مسیر تا آنجا که بتوانم دین خویش را به فرهنگ سرزمین خود ادا کنم و با گردآوری امثال و حکم اصیل، مخاطبان را با شخصیت های تاریخی این امثال و حکم آشنا سازم. هرچند تا به حال کتاب و رساله ای به موضوع شخصیت های تاریخی امثال و حکم مردم کرمان، به صورت جداگانه نپرداخته است؛ از

آنجایی که این امر به شناساندن بهتر مثل های کرمانی کمک خواهد کرد، بنابراین پژوهشی مستقل در این زمینه ضروری است.

۱- ۴. تعاریف

۱- ۴- ۱. مثل

مثل، بخشی از فرهنگ مردم است که تخیل، احساس، آرزو و اندیشه های گوناگون آنها را از نسلی به نسل دیگر منتقل می کند و نشان دهنده معیارهای زیبایی شناسی و اخلاقی هر دوره از زندگی هر قوم است (انوشه، ۱۳۷۶: ۵۷) در تعریف واژه مثل که در ادب فارسی به آن داستان یا داستان هم اطلاق می شود، آراء و نظرات گوناگونی وجود دارد و افراد، هر کدام با توجه به معیارهای خاص خود، تعاریفی از مثل و انواع آن ارائه داده اند. برای نمونه احمد بهمنیار در تعریف این واژه گفته است: «مثل جمله ای است مختصر و مشتمل بر تشبیه یا مضمونی حکیمانه که به سبب روانی لفظ، روشنی معنا و لطافت ترکیب، شهرت عامه یافته و همگان آن را بدون تغییر و یا با اندک تغییر در محاورات خود به کار می برند.» (بهمنیار، ۱۳۲۸: ۵۲)

امثال و حکم ملت ها، علاوه بر بیان نصایح و اندرزهای تربیتی و اجتماعی، اغلب مبین خلیقات و خصلت های درونی آنها نیز هست که به صورت معانی مجازی و استعاری و گاهی نیز صریح و روشن بیان می شوند. این گفتارهای حکیمانه، گاهی آمیخته به خرافات، احساسات و اندیشه های خام و یا اسطوره ای و افسانه ای ظاهر می شوند که همگی نشانه عمق و گستره نوع احساسات و باورهای علمی یا غیرعلمی و افسانه ای گذشتگان است. زیرا بخش قابل توجهی از حیات نخستین بشری را زندگی افسانه ای و اسطوره های آنها تشکیل می دهد. بنابر این، مطالعه این دسته از باورها و امثال و حکم رایج و نقشی که در اشاعه فرهنگی داشته اند، ما را با تاریخ کهن و زندگی افسانه ای و اسطوره های گذشتگان آشنا می سازد. در این پژوهش، از میان جلوه های مختلف علمی و

فرهنگی امثال و حکم مردم کرمان، صرفاً به شخصیت های تاریخی آن و نقشی که در اشاعه فرهنگی داشته اند مورد بررسی قرار گرفته است.

۱- ۴- ۲. مثل و نظام اجتماعی

امثال و حکم جملات کوتاهی است که هر جا پای استدلال در مذاکرات عمومی سست و چوبین شود به یاری متکلم می شتابد و مقصود و منظور گوینده را در یک جمله کوتاه و مستدل، روشن می سازد (پرتوی آملی، ۱۳۶۹: ۱۸) تاثیر امثال و حکم در اذهان عامه و در تعاقب آن نظام های اجتماعی بیش از هر نوع سخن دیگری است و شاید بارها اتفاق افتاده باشد که به ایراد یک مثل اختلاف ها و کدورت ها از میان رفته و مرتکبین خطاها به یک ضرب المثل؛ دست از خطاکاری برداشته اند. بنابراین با مطالعه مثل ها و شناخت مورد استعمال آن می توان به قدرت تفکر و اصالت فرهنگی و حتی خصوصیات روانی آن ملت پی برد و از آن در مطالعات جامعه شناسی و روان شناسی استفاده کرد. (محتشم، ۱۳۷۸: ۱۱)

۱- ۴- ۳. اشاعه و تکامل فرهنگ عامه

معمولاً به تاثیر فرهنگ ها بر یکدیگر اگر در زمان های گذشته باشد، اشاعه فرهنگی می گویند. بنا بر اظهار نظر اندیشمندان انسان شناسانه فرهنگ واگیر دار است. از آن جا که فرهنگ ها همیشه با یکدیگر در ارتباط بوده اند، اشاعه فرهنگی نیز به طور مداوم در طول تاریخ رخ داده است و این پدیده تا کنون ادامه دارد. بدین معنا که سنت ها، اعتقادات، روش ها، قصه های عامیانه، ابزار و امور زینتی و... ممکن است از جامعه یا فرهنگی به سایر جوامع اشاعه یابد و در آن رواج پیدا کند. یکی از مظاهر فرهنگ، تمدن و ادبیات هر ملت، مثل ها، جمله های پند آموز و عبارت های حکمت انگیز و نغزی است که از اذهان بزرگان علم و ادب و یا مردم عامی آن دیار تراوش می کند و سینه به سینه و نسل به نسل به آینده می رسد و آن ها را با فرهنگ، ادب، عادات و رسوم، شیوه های زندگی، روحیات و عواطف و طرز تفکر پیشینیان خود آشنا می سازد. از زمان شکل گیری فرهنگ مکتوب، به

یقین می توان گفت؛ به ندرت اثری می توان یافت که خالی از بازتاب فرهنگ عامه در جلوه های گوناگون آن و از جمله امثال و حکم باشد. امثال و حکم، از ارکان اصلی و اساسی هر زبان است که باری از سنت ها، رسوم، آداب، تاریخ، منس و بینش یک ملت را به دوش می کشد.

در هر حال حرکت بزرگ عالم هستی از آغاز پیدایش آن، دگر دیسی و تفاوت یابی جهان و خود پدیده زندگی را تکامل نامیده اند. تکامل فرهنگ در طول تاریخ از طریق دگر دیسی های مرحله زیست شناسی، آلی و فرهنگی به ظهور می رسد و این درست زمانی اتفاق می افتد که جمعیت های انسانی به دنبال راههایی تازه برای سازگاری خود با محیط پیرامونشان هستند (بشیریه، ۱۳۸۵: ۶۷). طی دوران گذشته دگرگونی اندیشه ها و منبع الهام آنها در جوامع مختلف تنها در پی تغییر و تحول شرایط حاکم بر جامعه به وجود می آمد اما امروزه، با آغاز مرحله نوین ارتباطات بشری و به میدان آمدن رسانه های گروهی با فراگیری بالا (ارتباط اینترنتی و ماهواره ای) نزدیکی و یکسانی اندیشه به دور از مرزهای مکانی و جغرافیایی چشمگیرتر شده است. فرهنگ های گوناگون در سایه ارتباط با یکدیگر، که از راه های متفاوت صورت می گیرد به داد و ستد فرهنگی می پردازند. جلوه های بارز امثال و حکم که بخشی از فرهنگ عامه است گاه به حدی جذاب و دل انگیز است که می تواند تاثیر عمده ای در فرهنگ عمومی و ملی و گاه جهانی داشته باشد و سبب ارتقای فرهنگ جامعه شود. (امینی، ۱۳۲۴: ۹-۱)

۱- ۴- ۴. اشاعه امثال و حکم

با توجه به اینکه هیچ امر فرهنگی به طور ژنتیکی در انسان وجود ندارد، فرایند اخذ و دریافت فرهنگ در تمام طول زندگی انسان اتفاق می افتد. (گی روش، ۱۳۸۷)

بنابراین می توان فرهنگ بهره برداری از امثال و حکم را با استراتژی های خاصی به سبک زندگی افراد جامعه وارد کرد. به طور کلی می توان گفت؛ فرهنگها به سه صورت اشاعه پیدا می کنند.

اشاعه مستقیم: زمانی که دو فرهنگ در قرابت و مجاورت یکدیگر قرار می گیرند. مانند ازدواج و یا مرزهای دو کشور مثل کانادا و آمریکا که هر دو کشور هم هاکی و هم بیسبال الی بازی می کنند که در کانادا به وجود آمده و دومی در فرهنگ آمریکایی جای دارد.

اشاعه اجباری: زمانی که یک فرهنگ، فرهنگی دیگر را مطیع خود سازد و آداب و رسوم خود را به فرهنگ مغلوب تحمیل نماید.

اشاعه غیر مستقیم: امروزه اشاعه غیر مستقیم به دلیل وجود رسانه های جمعی و اینترنت بسیار رایج است.

۲. بحث و بررسی

پی بردن به آبخور ادبیات توده مردم از قبیل امثال و حکم، اسطوره ها و قصه ها یکی از راه های موثر در ایجاد تفاهم و حس نوع دوستی و همدلی میان ملل مختلف جهان و تحقق آرمان گفت و گوی تمدن ها است. بررسی این گونه آثار می تواند نیازهای اولیه جسمانی و عاطفی بشر را تبیین کند و بی شک تلاش در راه تامین این نیازها به پرورش حس برادری و اخوت کمک خواهد کرد. و اینجاست که انسانها یکدیگر را بهتر خواهند شناخت، و هر یک خود را عضوی از خانواده بزرگ انسانی در این کره خاکی خواهند دید. اندیشه جهان وطنی رفته رفته شکل خواهد گرفت و همه به دور از خودخواهی و نژادپرستی و تعصبات کورکورانه مذهبی و بدون تقید به ملک و مرز معین با محمد اقبال شاعر پرآوازه پاکستانی هم صدا خواهند بود (اقبال لاهوری، ۱۳۷۳: ۲۰۳). انتشار فرهنگ به معنای سرایت فرهنگ گاهی از ناحیه ای به ناحیه دیگر، گاهی از زمانی به زمان دیگر و

به صورت دو جانبه است. فرهنگ های ساخته دنیای جدید گاهی به صورت مستقل تکوین یافته فرهنگ های قدیم اند و گاهی تغییر یافته و جایگزین آنها هستند. این دیدگاه به صورت نظریه با موضوع تکامل فرهنگ توسط کسانی چون ادوارد تایلر مطرح شده است. از نظر آنها انتشار فرهنگ نقش بسیار موثری در توسعه و تکوین فرهنگ دارد(ر. ک: بشیریه، ۱۳۸۵:۱۲۸).

نمونه هایی از امثال و حکم رایج مردم کرمان وریشه های تاریخی آن مورد بررسی قرار می گیرد.

- آدم می با هنر داشته باشه!

/Ādam mibâ honar dâšte bše/

معنی: آدم باید هنر داشته باشد.

معنی و کاربرد مثل :

می با: باید. برای بیان ارزش و مقام هنر و برای تشویق افراد به و آموختن شغل و هنر گفته می شود.

شخصیت تاریخی مثل

شاه عباس صفوی حدود چهل تا زن دائم و غیر دائم داشت. رسم شاه عباس این بود که ناشناس و با لباس درویشی همه جا می رفت و از امور مملکتی و مناطق مختلف سر می کشید و از نزدیک از اوضاع آن شهرها و زندگی مردم باخبر می شد. شاه عباس در حین مسافرت به یکی از مناطق، عاشق دختر غرشمالی شد. شاه عباس وزیرش را برای خواستگاری از آن دختر به خانه پدرش فرستاد. پدر دختر خیلی خوشحال شد. با کمال میل دوست داشت که دخترش عروس پادشاه وقت یعنی شاه عباس شود. دختر غرشمال پرسید که هنر و شغل شاه عباس چیست؟ وزیر گفت: شاه مملکت است، هنر می خواهد چه کند؟ اما دختر غرشمال

گفت: اگر شاه عباس هنری ندارد من زن آدم بی هنر نمی شوم. از قضا شاه هنری بلد نبود، اما چون خیلی عاشق دختر کولی شده بود، نمی توانست به راحتی از او دست بکشد. شاه عباس گفت: دختر غرشمال عجب حرف درستی گفته، باید هنری یاد بگیرم. به همین خاطر، گروهی از بزرگان و استادکاران شهر اصفهان را در میدان شهر جمع کرد و از آنها خواست که به او هنری یاد دهند. هیچ کس جرأت نمی کرد استاد شاه عباس شود. بالاخره، فردی که کارش، بافتن قالیچه، گلیم و قالی بود، استادی شاه عباس را قبول کرد. یک ماه این هنر را به پادشاه یاد داد. پادشاه دختر غرشمال را که عاشقش شده بود گرفت. مدتی گذشت شاه عباس باز هم با لباس درویشی به سرکشی از مردم رفت تا او را شناسند. در وسط کار، در یکی از قهوه خانه های میان راهی گیر افتاد و در زندانی که در زیر آن قهوه خانه کنده بودند با هفت گروه و ملت دیگر زندانی شد. در این قهوه خانه رسم بود که هر فردی که زودتر چاق می شد، صاحب قهوه خانه او را برای گوشت مصرفی زندانی ها می کشت. قهوه چی خیلی ها را کشت تا اینکه نوبت به شاه عباس رسید. شاه عباس برای فرار از کشتن، گفت: من هنری دارم که چندین برابر گوشت من ارزش دارد. اگر مرا نکشید من هنرم را به شما نشان می دهم. او پیشنهاد شاه عباس را قبول کرد. رفت مصالح خرید و شاه عباس قالی بافی را شروع کرد. شاه عباس اول قالی بافی، نشانی قهوه خانه را با خط میخی روی کناره های قالی می کشید.

وقتی قالی بافته شد، آن را به مرد قهوه چی داد و گفت: این قالی خیلی ارزش دارد. هر خریداری ارزش آن را نمی فهمد. اگر شما این قالی را به دربار شاه عباس ببرید، به چندین برابر قیمت از شما خریداری می کنند. آن ها قالی را که پادشاه بافته بود به دربار شاه بردند. مأموران شاه عباس وقتی قالیچه را پهن کردند، دست خط شاه را شناختند و فوری به قیمت زیادی قالی را از آنها خریدند و از روی نقشه آن محل زندانی شاه عباس را فهمیدند. روز بعد تعدادی از بزرگان دربار به طرف قهوه خانه حرکت کردند. مأموران قهوه چی را گرفتند و همه را با شاه عباس نجات دادند. شاه عباس وقتی از زندان آزاد شد و به کاخ آمد، هر

چهل زنی را که به طور موقت یا دائم اختیار کرده بود، طلاق داد و دستور داد برای آنها باریکه حقوقی برقرار کنند. چند روز بعد، به جای همه آنها، دختر غرشمال را که به او هنر قالیبافی را یاد داده بود، به عنوان زن اصلی خود به قصر آورد. دوروبری ها با نقشه وزیر اعظم به کار شاه ایراد گرفتند که چرا یک دختر غرشمالی را بر سر چهل زنش به خانه آورده است! شاه عباس به حکایت گرفتار شدنش در قهوه خانه و راه نجاتش اشاره کرد و گفت: هنر قالیبافی بود که مرا نجات داد نه مال و ثروت دربار و قدرت پادشاه. بعد از این حرف ها، همه بزرگان را به یاد گرفتن یک هنری مجبور کرد. برای تشویق آنها پشت سر هم می گفت: هنر به و هنر به، هنر از مال و میراث پدر به. (حسینی موسی، ۱۳۸۷: ۱۷).

- آس خدنگ باشه، کاسه اش چوبی باشه!

/âšeš xədəngcbâšeckâš čubi bâše/

زبان معیار

آس خدنگ باشد، کاسه اش چوبی باشد.

معنی و کاربرد مثل

آس خدنگ: آس جاافتاده و خوشمزه.

عبارتی کنایی که زنان کرمانی در خصوص ساده زیستی و قناعت به کار می برند.

شخصیت تاریخی مثل

ملا هادی سبزواری عارف برجسته و نامی سده سیزدهم هجری شمسی از زیارت خانه خدا پس از مشکلاتی که در بندرعباس پشت سر گذاشت. به کرمان مشرف شدند و به صورت ناشناس وارد مدرسه علمیه شدند و به عنوان دستیار سرایدار مدرسه، مدتی را سپری کردند. حاج ملا هادی سبزواری در کرمان پای درس امام جمعه کرمان که شرح مثنوی را تدریس می کرد، می نشست است و از محضر ایشان تلمذ می کردند و اقامت ایشان در کرمان طولانی می شود و با دختر سرایدار مدرسه ازدواج کردند و به محض اینکه متوجه

شدند، او را شناخته‌اند با همسرش به خراسان عزیمت فرمودند و در سایه این بانوی عقیف کرمانی که مانند اکثر بانوان کرمانی که در بند تجملات نیستند و بیشتر زندگی از نظر کیفیت برایشان اهمیت دارد و درآمدهای خود و همسران خود را صرف تأمین نیازهای اصلی و ضروری خانواده می‌کنند، به زهد و عرفان ناب دست یافت. این بانوان دخترانی که تربیت می‌کنند، مانند خودشان رشد می‌کنند و از عصمت و تقوا بهره‌مند می‌شوند و با صبر، عشق و ساده زیستی، کانون خانواده را به آشیانه گرم و پرمهر فرزندان و همسران خود تبدیل می‌کنند. در طول تاریخ دیرینه و کهن این مرزوبوم زنان با تحمل سختی‌ها و مرارت‌ها سال‌های جنگ و قحطی، خانواده خود را با سرپنجه تدبیر حفظ کرده‌اند و از گردنه‌های پرخطر عبور داده‌اند. نمونه‌ای از این زنان با کرامت و بزرگواری بانوی عارف، همسر ملاً هادی سبزواری می‌باشد که با ایثار و گذشتی قابل تحسین زمینه را برای تحقق زندگی عارفانه این عارف بزرگ فراهم آورده است. به نحوی که بر روی حصیر می‌خوابید و به درجه‌ای از بی‌نیازی رسیده بود که کمترین استفاده‌ای از میلیون‌ها تومان پول اهدایی ناصرالدین شاه نبرد و این پول را به تمامی خرج مدرسه و طلبه‌هایش کرد و آثار ارزشمندی از خود به‌جای گذاشت. امروز مصداق این عبارت آتش خدنگ باشه کاسه‌اش هر چی می‌خواهد باشه! زنان کرمانی الگویی که این‌گونه زیسته‌اند. (دکتر هوشمند اسفندیار پور، ۵۲ساله، عضو هیأت علمی دانشگاه، محقق و پژوهشگر فرهنگ عامه، ساکن کرمان).

- آخونه سردار، سردرِش مونده!

/a: xune sardâr sardereš munde/

زبان معیار

از خانه سردار سردرِش مانده است.

معنی و کاربرد مثل

آ: از. برای کسی که از آبرو و اعتبار خوبی برخوردار بوده است. اما به دلیل غفلت یا هر علتی بی اعتبار و بی آبرو می شود، به کاربرده می شود.

شخصیت تاریخی مثل

در دوره قاجاریه دو تن به نام های سردار نصرت و سردار مجل در کرمان زندگی می کردند. از مال و مکت فراوانی برخوردار بوده اند. خانه یکی از این سرداران، در خیابان شریعتی روبه روی سه راه شهید چمران در کوچه ای قرار داشته است که ادامه آن به بازار کفاش ها می رسیده است. هم اکنون بازار طلافروشان است و کاروانسرای بزرگی هم در آن کوچه قرار داشته است که رفته رفته خراب شده است. این سردار، صاحب خانه ای که ذکر اموالش گفته شد، از ارادتمندان حضرت سیدالشهدا علیه السلام بوده است. روزهای تاسوعا و عاشورا هیأت های عزاداری. مهمان سفره آبگوشت امام حسین در این خانه بوده اند. به گفته بعضی از قدیمی ها، ورثه این سردار تا مدت ها این سنت حسنه را ادامه می دادند. به مرور زمان که نسل های بعدی پا به عرصه حیات گذاشتند کم کم این خانه رها شد و آن سنت های حسنه نیز در این خانه به دست فراموشی سپرده شد. به اوضاع ظاهری بنا هیچ کسی رسیدگی نکرد و بنا به تلی (تپه ای) از خاک تبدیل شد. این خصلت دنیاست اگر به عمارتی رسیدگی نشود فرسوده می شود و از بین می رود که این بنا هم از قاعده طبیعت خارج نیست. این بنا تا سال های مدیدی فقط سردر زیبا و محکمش مانده بود. مردم کرمان به آن اشاره می نمودند و وقتی از گذشته و اماکن سخن می گفتند. به خانه سردار که می رسیدند می گفتند: آخونه سردار، سردرش مونده. امروز این مثل برای کسانی که بر اثر سستی و تنبلی، مال و منال و افتخارات گذشته خود را از دست می دهند و جز اندک مال و آبرو چیزی برایشان نمی ماند اشاره دارد. (سید محمد علی گلاب زاده، ۷۲ ساله، نویسنده تاریخ کرمان، پژوهشگر، رئیس مرکز کرمانشناسی از سال تأسیس ۱۳۶۷ تا ۱۳۸۵ و رئیس کنونی مرکز، ساکن کرمان).

- آمیخ کن تا میخ کوب، هادر بون باش!
/a mixkan tâ mixkub hâder bun bâš/

زبان معیار

از میخ کن تا میخ کوب نگهبان باش.

معنی و کاربرد مثل

میخ کن: صبح زود، موقع برچیدن خیمه و چادر در جنگ‌های قدیم میخ کوب: سرشب، موقع برپا کردن خیمه و چادر در جنگ‌های قدیم هادربون: نگهبان. مراقبت و مواظبت از هر چیزی که به فردی واگذار می‌شود. کنایه از خوب مراقبت کردن است.

شخصیت تاریخی مثل

عبارات، میخ کن، میخ کوب و هادربونی دلالت بر این واقعیت دارد که این مثل و این عبارات قدمتی هزارساله دارد. به گواهی مورخ یونانی، وقتی که اردوگاه نظامی داریوش سوم به دست اسکندر مقدونی افتاد به خیمه‌ای دست یافت که چند صدمتر مربع با امکانات فراوان مثل حمام، دستشویی، اتاق خواب و غیره بود. خواست در حمام خیمه داریوش، دوش بگیرد در وان حمام داریوش که هنرمندانه از عقیق تراشیده شده بود. استحمام کرد و خدمه حمام با انواع بخورها، عطرها و لطیف‌ترین حوله‌ها و انواع شربت‌ها از عصاره میوه‌ها از او پذیرایی کردند. وی در پایان این مراسم که با رسوم خاصی همراه بود. گفت: حالا فهمیدم شاه بودن یعنی چی؟ تمدن و فرهنگ این مرزوبوم نسبت به بافتن و تولید خیمه‌های نظامی و غیرنظامی که نیاز روز مردم بوده است. مزین است. لشکرآرایی بر پا کردن اردوگاه نظامی (خیمه و خرگاه) و همچنین ایجاد استراحتگاه‌های موقت برای مسافران بر پشت اسب، خر، قاطر و شتر در جاده‌های معروف باستان نظیر جاده شاهی (جاده سارد-شوش) به کار تجارت و اقتصاد رونق می‌بخشیده است. از تخصص ایرانیان به جهت شغل اصلی دامداری، نظامی، تولید چادر و خیمه از پشم و موی گوسفندان بوده است که نسبت به تولید آن مهارت کسب کرده بودند و در برپا کردن اردوگاه‌های مسافرتی و دامپروری

استاد شده بودند و به این اردوگاه سراپرده می گفتند که خانه‌ای بود که از پارچه‌های ضخیم و پرده ساخته شده بود و بافندگان خیمه یا چادر را (خیام) می نامیدند میخ کن و میخ کوب جزء مراسمات لشکریان یا عشایر بوده است. هرگاه لشکریان از هر جهت آماده حرکت می شدند مراسم میخ کن (برچیدن و جمع کردن چادرها) آغاز می شد.

سپاه در طول روز با آرامش خاص خودش حرکت می کرد و با رسیدن شب مراسم میخ کوب یعنی برپا کردن خیمه‌ها و اردوگاه در نزدیکی چشمه، چاه یا قنات آب آغاز می شد. سراپرده داران و متخصصان اردوگاه، و سیرک و خیمه را برپا می کردند و با میخ‌های بلندی خیمه را بر زمین محکم می بستند (میخ کن تا میخ کوب) با طلوع خورشید شروع و با غروب خورشید پایان می یافت در طول این مدت کسانی هم از لشکریان جهت جمع‌آوری اطلاعات از منطقه جنگی و نیروهای حریف در جستجو بودند که به قول کرمانی‌ها مشغول هادربونی بودند. این مثل تمام عبارتهایش در موارد متعدد در بین مردم کرمان رواج دارد. از میخ کن تا میخ کوب یعنی از صبح تا شب و هادربون یعنی، حاضر و ناظر و مواظب بودن که مثلاً می گویند مادر بچه، هادر بچه یعنی مادر بچه نگهبان بچه است. (مجید جاوید، ۵۵ساله، قایم مقام مرکز کرمانشناسی از تاریخ تأسیس ۱۳۶۷ تا ۱۳۸۵ و رئیس مرکز از ۱۳۸۵ تا پایان ۱۳۹۰، ساکن کرمان).

جدول (برگرفته از سایت ویکی پدیا)

- انگار یوسفو سر دوراهی!
/engâr yusefu sere dorâhiye/

زبان معیار:

مثل یوسف سر دو راهی است.

معنی و کاربرد مثل:

کنایه از افراد گوشی و افرادی که استقلال در نظر و عمل ندارند. افرادی که به هر طرف باد مراد می‌وزد همان طرفی اند!

شخصیت تاریخی مثل:

«این مثل از دوره قاجاریه در ماهان کرمان رواج پیدا کرد. در ماهان دوراهی چوپار-لنگر قهوه خانه ای وجود داشته که هنوز آثار و خرابه های آن موجود است! صاحب این قهوه خانه فردی به نام یوسف بوده است. مردم ماهان او را یوسفو سر دو راهی خطاب می کردند. این یوسف از مسافران چوپار، لنگر ماهان و روستاهای اطراف در سفر بودند. پذیرایی می کرد و اگر مسافر از سران و بزرگان شیخیه بود؛ یوسف او را از قهوه خانه اش تا لنگر بدرقه می کرد و طی این مدت مسیر از صوفیه بدگویی می کرد. اگر مسافر از سران و بزرگان صوفیه بود؛ یوسف او را از دو راهی (قهوه خانه اش) تا لنگر بدرقه می کرد و از شیخیه بدگویی می کرد. روزی فردی از یوسف پرسید: «معلوم است. تو کدام طرف هستی؟ ما که نفهمیدیم تو شیخی هستی یا صوفی یا بالاسری؟» یوسف جواب داد: «من یوسفو سر دو راهی ام!»

اگر این دو گروه را بدرقه نکنم؛ قهوه خانه می خوابد! چه کار دارید که من کدام طرفی ام! شیخی هستم یا صوفی. باید کاسبی ام بچرخد! این ضرب المثل در کرمان به ویژه در بین مردم ماهان، محی آباد، لنگر، چوپار و فناقتستان رایج است. امروز هر کسی که نان به نرخ روز بخورد و تابع بادی باشد که به جهت می‌وزد می‌گویند. (محمد مهدی سعیدی، ۶۵ ساله، ناشر کتابهای فرهنگ عامه، ساکن کرمان).

- بزرگیش وه نواب می مونه گدایش وه عباس دوس!

/bozorgiš va: navvâb mimune gədâyiš va: abbâs-e dus/

زبان معیار

بزرگیش به نوآب می ماند گدایش به عباس دوس.

معنی و کاربرد مثل

نوآب: شهید نوآب صفوی عباس دوس: گدایی که در گدایی سماجت داشته است. به فرد بی چیزی که حفظ ظاهر می کند و آبروی خود را نگه می دارد.

شخصیت تاریخی مثل

شهید سید مجتبی نوآب که به دست رژیم طاغوت به شهادت رسید از چهره های انقلابی، مؤمن، متدین و شجاع که برای همه مردم ایران بزرگ و قابل احترام است. بزرگی و متانت فرد متظاهر را به این بزرگوار تشبیه می نمایند. یعنی کسی که خودش را مانند انسان های بزرگ و قابل احترام جا می زند درحالی که ماهیتش مانند عباس دوس است از زمان های گذشته عباس دوس از گدایانی بوده است که در اصرار بر گدایی شهرت داشته است. آقای علی اشرف درویشیان و رضا خندان (مهابادی) در کتاب فرهنگ افسانه ای مردم ایران ماجرای او را به این قرار آورده اند:

روزی پسر یکی از حاجی ها دم در دکانش نشسته بود. دید دختری ماه پیکر، دکان به دکان گدایی می کند تا رسید جلوی دکان او، نگاهی به دختر انداخت. دید در قشنگی و خوشکلی طعنه به ماه و آفتاب می زند اما لباس او ژنده و پاره پاره است! گفت: ای دختر چرا با این شکل و سیما گدایی می کنی شوهر نمی کنی؟ جواب داد چند نفر برایم خواستگار آمدند، پدرم نداد. گفت: چرا؟ جواب داد نمی دانم! اما پسر حاجی یکدل نه صد دل عاشق دختر شد. گفت: من پسر فلان حاجی هستم این دکان ها تا پایین همه شان مال من است. مرا پسندیدی؟ جواب داد اگر پدرم راضی شود، من حرفی ندارم. پسر به همراه دختر به منزلش رفت. وارد حیاط شدند. دید دستگاه، دستگاه سلطنتی است! دختر از پله ها بالا رفت پسر حاجی را به اتاقی راهنمایی کرد. پسر حاجی وارد اتاق شد دید پیرمردی با دم و دستگاه مجلل و لباس های گران قیمت روی کرسی زرنگار مشغول کشیدن قلیان است! اتاق

نگو بهشت بگو فرش‌های گران‌قیمت پهن کردند! پسر مات و حیران شد! در این اثنا دختر وارد اتاق شد غرق در جواهر و لباس‌های گران‌بها پهلوی پدرش نشست! از گفته خود پشیمان شد خیال کرد حتماً می‌خواهند از او مواخذه کنند که چرا چنین حرفی زده! زیرا این مرد هزار سال دیگر دخترش را به او نخواهد داد.

پس از چند دقیقه پیرمرد به پسرک گفت: یقین عاشق دختر من شده‌ای به اینجا آمده‌ای. پسر سرش را به پایین انداخت. خجالت کشید گفت خجالت نکش من حرفی ندارم اما در این باب اسراری است که اگر قبول کنی من حاضرم. پسر به ناچار گفت: بفرمایید تا ببینم می‌توانم یا نه! پیرمرد گفت: اسم من عباس دوس است شغل من و تمام عائله من گدایی است. من دامادی می‌خواهم که در علم گدایی مثل من بی‌نظیر باشد. اگر حضری گدایی کنی و مالی به دست بیاوری من تو را به دامادی قبول می‌کنم و آلا نه! پسر گفت من حاضرم. گفت: پس برو هر موقع از پول گدایی صد تومان آوردی داماد من می‌شوی. پسر رفت در منزل پس از سه روز دیگر صد تومان پول گرفت، رفت منزل عباس دوس همین که چشم پیرمرد به او افتاد گفت: نه این پول از دکان شماس است از گدایی نیست! پسر گفت از کجا دانستی؟ پیرمرد گفت: از رنگ پیشانی تو فهمیدم! گدا در پیشانی رنگی دارد که باید بترکد تا بتواند گدایی کند تو هنوز به آنجا نرسیدی!

آیا راستی میل داری گدا شوی و با دختر من ازدواج بکنی یا نه؟ اگر میل داری من علمش را به تو می‌آموزم، بعد از تو امتحان می‌کنم. هرگاه خوب امتحان پس دادی من حاضرم و آلا نه! پسر قبول کرد و شب در آنجا ماند. صبح که شد، عباس دوس به زنش گفت: وسایل بیرون رفتن من را آماده کن. زنش رفت یک دست لباس ژند و یک حلقه انگشتر طلا و دستبند طلا و گردنبند طلا آورد. پیرمرد لباس را پوشید و طلاها را هم در کهنه بست و به جیب گذاشت. به پسر گفت: بیا برویم. او به پیش و پسر به دنبال رفتند به مسجد جامع. پس از نماز و روضه‌خوانی، پیرمرد می‌رود جلوی پیش‌نماز می‌گوید: آقا! در راه می‌آمدم مقداری طلاآلات پیدا کردم، نمی‌دانم کسی گم کرده است. آوردم

خدمت شما تحویل بدهم، شما به صاحبش برسانید! اما باید طوری دقت کنید که صاحبش تمام نشانه‌ها را بگوید و ببرد. همان‌طور ندهید! پیش‌نماز به سر و پای او نگاه کرد. دید نیم‌قاز نمی‌ارزد! اما چه مرد راست و درستی است! بعد گفت: آقا من پنج بچه بی‌مادر دارم که سه شبانه‌روز است خوراکی به حلقشان فرو نرفته و گرسنه و تشنه در خانه هستند! دستم به دامن! به من کمک کن! پیش‌نماز گفت ایها الناس چه پیرمرد نازنینی که بچه‌های بی‌مادر و گرسنه و تشنه در منزل دارد! می‌توانست این همه مال و جواهر را بفروشد و خرج یک سال آن‌ها بکند. ببینید چه مرد بادیانت و باخدایی است که آن‌ها را به من تحویل داده است. به این مرد با حقیقت کمک کنید! همه اهل مجلس به او کمک کردند! پول وافر بی‌جیب زد و بیرون آمد. پسر حاجی هم پشت سرش بیرون آمد، رسیدند به منزل، به پسرک گفت: دیدی با چه حقه‌ای پول گرفتم؟ گفت: آری! اما تکلیف طلاهایی که از دست دادی چیست؟ گفت: آن هم پول است صبر کن! فردا شد به زنش گفت نوبت توست.

زن یک دست لباس ژنده پوشید و پسر حاجی را همراه گرفت، رفت در مسجد و پیش‌نماز را چسبید و گفت: من زنی بی‌شوهر، دارای هشت طفل بی‌پدر و یتیم هستم. در محله ما هر وقت بشود مرا همراه عروس می‌فرستند. زینت کردن عروس با من است هفته پیش من برای آرایش عروس مقداری طلاآلات از همسایه‌ها امانت گرفتم که عروس را زینت دهم توی راه آن‌ها را گم کردم. دو سه روز است دنبالش می‌گردم! بچه‌های من گرسنه و تشنه در منزل هستند. دیروز شنیدم که پیرمردی آن‌ها را پیدا کرده است و به شما سپرده است! گفت: نشانه‌هایش چیست؟ زن به‌طور کامل نشانه‌ها را گفت. پیش‌نماز طلاآلات را به او داد زن گفت: تکلیف اطفال من که چند روز چیزی نخوردند چیست؟ پیش‌نماز امر کرد به این زن با خدا اعانت کنید! پول کلانی هم به او دادند. زن از مسجد بیرون آمد پول فراوان در دست، با پسر حاجی به منزل آمد. عباس دوس به پسر گفت: دیدی چطور گدایی می‌کنند؟ یاد بگیر! حالا تکلیف تو این است امشب که رفتی دکان نیمه‌شب تمام کالای دکان را ببر به خانه. صبح که شد دم در دکان بشین و گریه کن و بگو دگانم را دزد زده! اگر گریه کردن بلد نیستی من کاری به تو یاد می‌دهم که تا دست و

آستینت را به چشم بمالی بی اختیار اشک جاری شود. پس از گریه و آه و ناله همکارانت به نام اعانه به تو پول خواهند داد پسر این دستور را به کار بست. پیرمرد مقداری آب پیاز به او داد برای گریه کردن. طولی نکشید که پسر یکی از گدایان مشهور شهر شد و همیشه پول و پله زیادی برای عباس می آورد عباس هم دخترش را به او داد و عروسی کردند.

روزی عباس به حمام رفته بود. نوره گذاشته بود و مشغول چیدن پشم هایش بود. دید سائلی آمد در حمام می گوید: یا محمد یا علی! عباس پیش خود گفت: آی! این دیگه کیه! حمام را هم رد نمی کنه! این دست مرا از پشت بسته! پس من در مدت عمرم چه غلطی می کردم! بعد گفت: عمو مگر نمی بینی اینجا حمام است و دارم نظافت می کنم؟ تو یقه مرا گرفتی، می گویی یا محمد یا علی! مگر دیوانه شده ای؟ پسر جواب داد: فقیر بیچاره ام از همان پشم حمام اگر مقداری کرم کنی خدا عوض بدهد. عباس مقداری پشم با کثافت تو دستش ریخت و پسر رفت! عباس چون به منزل آمد ماجرا را برای زن و دامادش تعریف کرد و بعد گفت: او را می گویند شاه گدایان، نه من و تو را، ما نوکر او هم نمی شویم او برای ما خوب بود نه شاه داماد! پسر چون این حرف را شنید دست کرد توی جیب و کهنه ای که در آن مقداری پشم حمام بود بیرون آورد، گفت: استاد جان آن سائل من بودم نه دیگری! عباس صورت او را بوسید و گفت آفرین تو دست من را از پشت بسته ای. (دکتر پرویز شرفی، ۶۷ ساله، ساکن کرمان).

- بلال که مرد دگه اذون نگفتن!
/bəlâl ke mord dəge azun nəgoftan/

زبان معیار

بلال که مرد دیگر اذان نگفتند؟

معنی و کاربرد مثل

کنایه از اینکه برای نبودِ یک نفر هرچند هم که عزیز باشد از کارهای مهم صرف نظر نمی کنند!

شخصیت تاریخی مثل

تاریخ اسلام بزرگان زیادی را به یاد دارد که خدمات بسیار ارزنده ای به جهان اسلام داشته اند شخصیت های بزرگ و تأثیرگذار فراوانی از زمان پیامبر گرامی اسلام (ص) تاکنون بوده اند که نقش های کلیدی و مهمی داشته اند اما همه آنها یکی پس از دیگری دار فانی را رها کرده اند و به دیار باقی سفر کرده اند مثلاً، حضرت خدیجه از مهره های اصلی و کلیدی صدر اسلام بودند که پیامبر گرامی و دین خدا را یادی کردند. حضرت علی (علیه السلام) اصلی ترین و کلیدی ترین فرد در صدر اسلام بوده اند.

یکی از افراد که مورد علاقه پیامبر (صلی الله علیه و آله وسلم) هم بودند، بلال بود. او اولین مؤذن اسلام است. این مثل که بلال مرد دیگر اذان گفته نشد! در این معنی به کاررفته است که پس از ۱۴۰۰ سال افراد فراوانی هستند که اذان می گویند و اذان گفتن که امری مهم و شعار اسلام است بستگی به وجود یک فرد ندارد! (احمد جدیدی، ۳۳ ساله، ساکن کرمان).

- بهلول و خرقة نون جو و سرکه!

/bohlulo: xərq-e nun-e jəvo: sərke/

زبان معیار

بهلول و خرقة نان جو و سرکه.

معنی و کاربرد مثل

کنایه از اینکه آسایش در قناعت است.

شخصیت تاریخی مثل

به نقل از تاریخ نگاران بهلول دانشمند بزرگ و اندیشمند و باتقوایی بوده است. وقتی خبر می شود که خلیفه می خواهد او را به عنوان قاضی القضاات کشور انتخاب کند از آنجایی که خلیفه را غاصب حق و حکومت امام معصوم (ع) می دانسته است برای فرار از این مسئولیت سر به بیابان می گذارد.

سربازان خلیفه او را در بیابان پیدا می کنند و به نزد خلیفه می آورند. او ناگزیر خودش را به دیوانگی می زند تا خلیفه از این امر صرف نظر می کند. ولی با این حساب خلیفه هرگاه در کاری درمی ماند بهلول را برای حل مسائل و مشکلات حکومتی دعوت می کرد. از مواعظ و نصیحت های او هرچند در قالب غیر عاقل و دیوانه ظاهر می شد استفاده می کرد. از این رو بهلول به جای اینکه قاضی القضاات باشد و در تضييع حق و حقوق مردم شریک طاغوت و خلیفه غاصب باشد که اگر این چنین شده بود از مال و مکتب فراوان هم برخوردار می شد. اما حاضر شد در کمال زهد و خرقه پوشی زندگی کند. اما حقی از کسی بر ذمه نداشته باشد و در ظالمی خلیفه هم شریک نباشد. از این رو به کسی که به خاطر قناعت آسایش و آرامش داشته باشد این مثل را می گویند. (محمد مهدی سعیدی، ۶۵ ساله، ناشر کتاب های فرهنگ عامه، ساکن کرمان).

- پسر بیتاش خانه!

/peser-e bytâš xâne: /

زبان معیار

پسر بیتاش خان است.

معنی و کاربرد مثل

بیتاش خان: بکتاش خان، (بیک تاش خان) حاکم کرمان در عهد شاه عباس صفوی بود. کنایه است از فردی که متکبر و خودپسند باشد این مثل را برای او به کار می برند.

شخصیت تاریخی مثل

بکتاش (بیک تاش خان) حاکم کرمان و یزد در دوره شاه عباس صفوی بود. نافرمانی را شروع کرد و به طغیان سر برداشت و ادعای استقلال کرد. مدتی با لشکریان شاه عباس در مرز یزد جنگید تا سرانجام در یزد کشته شد و سر او را جدا کردند و نزد شاه عباس به اصفهان بردند. پدر بکتاش خان در دربار شاه عباس بود. وقتی سر فرزندش را روی زمین انداختند، او هم با پایش به او لگد زد! هم اکنون در جوار شاه نعمت الله ولی در ماهان دو سنگ قبر باریک وجود دارد که متعلق به او و یکی از بستگانش است. امروزه فرد متکبر را با بکتاش خان مقایسه می کنند و می گویند: فلانی مگر دختر یا پسر بیتاش خان غرویه در فرهنگ عامه بکتاش خان تبدیل به بیتاش خان شده است و غرو یعنی کسی که صدای رعد آسا و بلند دارد. (سید محمد علی گلاب زاده، ۷۲ ساله، نویسنده تاریخ کرمان، پژوهشگر، رئیس مرکز کرمانشناسی از سال تأسیس ۱۳۶۷ تا ۱۳۸۵ و رئیس کنونی مرکز، ساکن کرمان).

- پیرت بسوزه آش کشک پدنه!

/pirət bəsuze āš-e kašk-e pədnə/

زبان معیار

پیرت بسوزد، آش کشک پونه.

معنی و کاربرد مثل

پدنه: پدنه، پودنه، پونه، سبزی خودرو و معطر از خانواده نعناع که در حاشیه جویها و چشمه ساران می روید. زمانی که کسی در اثر مشغله کاری کم اهمیت از انجام کاری با اهمیت باز بماند، این مثل را به کار می برند. کاربرد دیگر آن در مقابل ادعاهای فرد پرمدا گفته می شود.

شخصیت تاریخی مثل

مشهور است که بهرام گور از کودکی با گورها بزرگ می‌شود. هر وقت که می‌خواست جایی برود سوار بر گور می‌رفت. روزی چند نفر که در پی شکار گور بودند، متوجه شدند آدمی با گورها زندگی می‌کند! تصمیم گرفتند او را بگیرند. اما به هر حيله‌ای دست زدند، نشد. تا اینکه مقداری آش کشک و پونه تهیه کردند. آش را در چند کله سنک در نزدیک حوض‌های میمند ریختند. زمانی که گورها همراه با بهرام آمدند آب بخوردند. چشم بهرام به آش افتاد، شروع به خوردن آش کرد. در این هنگام عده‌ای به گورها حمله کردند. بهرام که به علت خوردن آش سست گشته بود و چابکی خود را از دست داده بود نتوانست بر پشت گور بپرد و فرار کند. پس به تله افتاد. هر چه از او پرسیدند، نتوانست جواب دهد تا اینکه هفت لایه از روی زبانش تراشیدند تا به حرف آمد و گفت: صدسال خوردم کله جاز و دربنه، پیرت بسوزه آش کشک پدنه. صدسال خوردم دربنه (درمونه)، صدر گیاهون پدنه. (اکبر نقوی، ۵۷ ساله، نویسنده و پژوهشگر فرهنگ عامه، مدرس دانشگاه، ساکن کرمان).

- د سره بار می‌کنه!

/de 'səre bār mikone/

زبان معیار

دو سر بار می‌کند.

معنی و کاربرد مثل

د سره: از دو طرف، از دو جانب. به کسی که دو دوزه بازی می‌کند. کسی که جاسوس دو جانبه است و از دو طرف دعوا اخاذی می‌کند.

شخصیت تاریخی مثل

۶۰-۷۰ سال گذشته یکی از فرماندهان ژاندارمری و پاسگاه های اطراف شهرستان بافت کرمان، استواری بود به نام عیسی خان جلالی که از توان مدیریت و فرماندهی بسیار خوب و بالایی برخوردار بود و اقتدار بسیار بالایی داشت که توانست در مدت کوتاهی اشرار، دزدان و راهزنان آن مناطق را که غیربومی و یاغی بودند را مهار کند. به گونه ای که با شنیدن نام عیسی خان جلالی هر دزدی یا هر شروری در هر نقطه ای که بود از ترس به سوراخ موش پناه می برد.

یکی از شگردهای عیسی خان، گماردن افرادی از خود اشرار در بین آنها بود که اخبار و اطلاعات و برنامه های دزدان را به او گزارش می دادند. گاهی این گماشتگان به دلیل نزدیکی به عیسی خان از نیرو و توان او به دزدان اخبار را ردوبدل می کردند. هم از عیسی خان و هم از دزدان یعنی از هر دو طرف متخاصم پول دریافت می کردند و مردم کرمان با شنیدن این خبر از آن به بعد هرکسی که از دو طرف دعوا طرفداری کند، می گویند: (د سره بار می کنه). اشعاری هم که در بین مردم به ویژه مناطق بافت، صوغان، ارزویه و رابر رایج است. سراینده اشعار ظاهراً یکی از خویشاوندان عیسی خان جلالی است که نامش مجهول است. مقداری از اشعار که من از بچگی به یاد دارم می خوانم:

گفتم قاصد، که هستی گفتا امید افشار

عیسی تو هستی پادار مکن منو سزاوار

عیسی خانایچه کردی زن، بچه برد بشگردی

عیسی که شد خشمناک مثل شب ابرناک

عیسی که شد قهرآلو مثل شب گردآلو

چندین نفر خبر کرد اسب از طویله در کرد

اسب محرم آری خوبه برا سواری

محرم اسب نمی ده خصیل بر اش خریده

ماه جان هم اسب نمی ده زحمت بر اش کشیده

ژاندار (ژاندارم) برو دوباره بگو به پتیاره

اسب بده بیاره جرم (خشمم) بالا نیاره

زین و به اسب، ژاندار کرد عیسی خان رو خبر کرد

عیسی نشست روی زین مرتب و نازنین

سر نریون و تو داد دستی به خانمش داد

خانم خدانگه دار میرم به جنگ اشرار

خانم خدانگه دار میرم به جنگ خونخوار

سر نریون تو مشتش شلاق می زد به پشتش

شامی رسید به ایشوم نرفت مهر سر ایشوم

قاصد بشو روانه مهدی کریم ندانه

مهدی کریم و خو کن زن ها پلاس در کن

عیسی رسید به پلاس گله (گلوله) می ریخت چپ و راست

مهدی می کرد التماس وای خوردم گله الماس

عیسی تو را به خدا مکش ما را تو حالا

عیسی تو را به قرآن مکش مردای رستم خان

عهدم به قرآن باشه کشم که دزد نباشه

نظمی به رودبار باشه راه بشگرد باز باشه

ترکون به عیسی گفتن سر مهدی را بکن

سر مهدی بریدند کارتش به لب کشیدند

پدرسگ چشم ناپاک نعلش بکشید بر خاک

عبدالکریم فوتی زن ها پوشیدند کوتی

ای وای دوباره سر مهدی رفته اداره

وزیر جنگ خوشحاله رستم چشم انتظاره

رستم بکش خجالت از این حال و هوایت

مهدی که سر نداره چطوری مال میاره

رستم می زد دست بر دست وای از عیسی برنو دست

اگر بیفتی دستم سر تو را می برم

عیسی خان جلالی سر از رودبار میاری

احتمال دارد تعدادی از ابیات به دلیل فراموشی گفته نشده باشد.

این ماجرا زمانی اتفاق افتاده است که عیسی خان جلالی فرمانده پاسگاه دولت آباد ارزوئیه بوده است. اشرار بشاگرد در آن منطقه جولان فراوانی داشته‌اند و مردم را با راهزنی و شرارت مورد آزار و اذیت قرار می‌دادند. سرکرده این اشرار و راهزنان رستم خان بشاگردی بوده است. مهدی کریم تحت فرمان رستم خان بود. مهدی کریم از طوایف کوچ‌نشین و ساکنان سرخون صوغان بوده است. مهدی کریم و قشونش به مال و اموال مردم حمله می‌کنند و زن و بچه‌ها و هرکسی که به دستشان می‌افتاد را با خودشان می‌بردند. چوپانی به نام امید از این مهلکه جان سالم به درمی‌برد و فرار می‌کند. خودش را به دولت‌آباد نزد عیسی خان جلالی می‌رساند. ماجرا را برای عیسی خان تعریف می‌کند و ماجرا همان‌گونه که در شعر آمده است اتفاق افتاده است. (نیاز علی ایمانی پور، ۶۰ ساله، معلم بازنشسته، ساکن کرمان).

- یه مرید خر از صد ده شیش دنگی بهتره!

/ye moride xar az sad dāhe šišdongi bəhtərə/

زبان معیار

یک مرید خر از صد ده شش دانگی بهتر است.

معنی و کاربرد مثل

مرید: نوکر. مردم کرمان این مثل را درباره کسی می‌گویند که در دفاع از مراد خود منطق نمی‌شناسد. یا به کسی که دیگران را تحقیر می‌کند گفته می‌شود.

ریشه تاریخی مثل

کرمان از قدیم به واسطه وجود شاه نعمت‌الله ولی، عارف و شاعر هم‌عصر حافظ، مشتاقعلی شاه یا سایر عارفان دیگر برخی از آن‌ها با ادا و اطفا‌هایی که داشتند با اغفال برخی از مردم پیروانی هم داشتند! که این گروه در کرمان، امروزه با عنوان شخیه یا شیخی

شناخته می شوند. فارغ از آداب و رسوم می که داشته یا دارند و فارغ از اینکه بر اساس مبانی شرع مقدس اسلام، عقاید و باورهای این گروه درست است یا غلط! در ردیف این گروه صوفی‌هایی هم بوده‌اند که آن‌ها هم مریدانی داشته‌اند. خلاصه چه صوفی چه شیخی چه قلندر و درویش هر چه که بوده‌اند یا هستند با هر میزانی که حقیقت‌اند یا اینکه اهل دکان و دستگاه، روی و ریا یا اخلاص برخی از مریدانشان از خلوص یا ریاکاری مراد خود فقط ظاهر را می دیدند. بنابراین اگر یکی از مراد آن‌ها به بدی یاد می کرد یا نسبت به مراد آن‌ها توهین می شد، کار معمولاً از منطوق و بحث سالم به جروبحث‌های غیرمنطقی می کشید. از این رو اگر مرید مقصر بود و در دفاع از مراد خویش از کوره درمی رفت این عبارت را به کار می بردند. امروزه کارکردش بیشتر وقتی است که کسی دیگران را تحقیر می کند. (محمد مهدی سعیدی، ۶۴ ساله، ناشر کتاب‌های فرهنگ عامه، ساکن کرمان).

۳. نتیجه گیری

امثال و حکم، بخش جذاب و دل انگیز زبان و فرهنگ عامه است که کاربرد آن در نوشته ها و گفتار کلام را زیباتر و دلنشین تر می کند. از خسته کنندگی و طولانی شدن کلام جلوگیری می کند. با توجه به اینکه بعضی از امثال بسیار کوتاه می باشند ولی در بیان مفاهیم، گوینده و نویسنده را کمک می کند. با مطالعه و بررسی ریشه های تاریخی امثال و حکم رایج در بین مردم کرمان می توان به روحیات، تفکر، رسوم و به ویژه سرگذشت این مردم پی برد. همچنین مشخص می شود کارکرد امثال و حکم برای تربیت و آموزش فرزندان در بین خانواده ها رایج است که باعث زنده ماندن سنت ها، اداب و رسوم و انتقال آن به فرزندان و نسلهای بعدی و سایر مناطق می شود. با رواج امثال و حکم، نوع دوستی ارتقا می یابد و بین مردم یک جامعه با هم و با سایر مناطق، همدلی و تفاهم ایجاد می شود. همین ویژگیهاست که فرهنگ را واگیردار می کند و در طول تاریخ اشاعه فرهنگی مداوم در بین جوامع رخ می دهد. با بررسی ریشه های تاریخی امثال و حکم رایج در بین مردم کرمان مظاهر فرهنگ، تمدن، ادبیات، عادات، رسوم، شیوه زندگی و تفکر پیشینیان این

خطه مشخص می شود و همچنین با بررسی ریشه های تاریخی معلوم می شود امثال و حکم رایج در بین مردم کرمان از اصالت برخوردارند به همین دلیل باعث رواج و اشاعه در سایر فرهنگها می شود.

کتابنامه

- امینی، امیر قلی، ۱۳۲۴، داستان های امثال، شرکت سهامی چاپ.
- آفاجانی، حسین، جعفرزاده، سوده. (۱۳۹۰). تحلیل مردم شناسی ضرب المثل های شهر کرمان با تکیه بر نماد و نشانه ها، نشریه فرهنگ ارتباطات، ۳(۱)، ۶۷-۸۸.
- جلالی فر، ماشاله و همکاران. (۱۳۹۱). استان شناسی کرمان، شرکت چاپ و نشر کتاب های درسی ایران.
- رضازاده، مرضیه. (۱۳۸۸). بررسی تطبیقی ضرب المثل های کرمانی با امثال و حکم فارسی، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه پیام نور واحد کرمان.
- فرهنگ نامه ادبی فارسی، ۱۳۷۶، با سرپرستی حسن انوشه، سازمان چاپ و انتشارات، چاپ اول.
- لغتنامه دهخدا، ذیل واژه مثل
- ماسه، هانری، معتقدات و آداب ایرانی، ترجمه مهدی روشن ضمیر، ۱۳۷۳، تبریز، مؤسسه تاریخ و فرهنگ ایران.
- محشم، حسن، ۱۳۷۸، فرهنگواره تحلیلی امثال و حکم (ضرب المثل های سبزواری)، دانشگاه آزاد اسلامی، معاونت پژوهشی.
- مرادی، عیسی. (۱۳۸۷). ترانه ها، زبان زدها و فرهنگ عامه مردم کرمان، انتشارات مرکز کرمان شناسی.
- معین الدینی، مریم. (۱۳۸۱). تحلیل مضامین اجتماعی ضرب المثل های رایج در شهر کرمان، کرمان: نشر مرکز کرمان شناسی، چاپ اول.
- میهن دوست، محسن، ۱۳۸۰، پژوهش عمومی فرهنگ عامه، تهران، توس.

- هدایت، صادق، ۱۳۷۸، فرهنگ عامیانه مردم کرمان، به کوشش جهانگیر هدایت، تهران، چشمه چاپ دوم.

References

- Amini, Amir Qoli. (1324). "Stories of similes". printing company. (In Persian)
- Aghajani, Hossein, Jafarzadeh, Sodeh. (1390). Anthropological analysis of the proverbs of Kerman city based on symbols and signs, Communication Culture Journal, 3(1), 67-88. (In Persian)
- Jalalifar, Mashaale and colleagues. (2011). Kerman province, Iran textbook publishing company. (In Persian)
- Rezazadeh, Marzieh. (1388). A comparative study of Kermani proverbs with Persian proverbs and rulings, Master's thesis, Payam Noor University, Kerman branch. (In Persian)
- Anoushe, Hassan. (1376). "Persian Literary Dictionary". Printing and Publishing Organization, first edition. (In Persian)
- Maseh, Henry, Iranian beliefs and customs, translated by Mehdi Roshan Zamir, 1373, Tabriz, Institute of History and Culture of Iran. (In Persian)
- Mohtsham, Hassan, (1378). Analytical Dictionary of Proverbs and Sentences (Sabzevari proverbs), Islamic Azad University, Research Vice-Chancellor. (In Persian)
- Moradi, Isa. (1387). Songs, idioms and popular culture of Kerman people, Kerman Research Center Publications. (In Persian)
- Moinaldini, Maryam. (1381). Analysis of the social themes of common proverbs in the city of Kerman, Kerman: Kerman Research Center Publishing, first edition. (In Persian)

- Patriot, Mohsen. (1380). General research of popular culture, Tehran, Tos. (In Persian)
- Hidayat, Sadiq. (1378). The folk culture of the people of Kerman, by the efforts of Jahangir Hedayat, Tehran, Cheshme, second edition Brunner, Ch. j. (1977). *A Syntax of Western Middle Iranian*. Delmar-New York: Caravan Books. (In Persian)

